

СТАНИСЛАВ ЛЕМ

IV. ФИЗИКЪТ МОЛТЕРИС

Част 4 от „Из спомените на Ийон Тихи“

Превод от полски: Силвия Борисова, 2009

chitanka.info

Един есенен следобед, когато мракът вече се настаняваше по улиците и ръмеше ситен, равен сив дъжд, който правеше спомена за слънцето почти неправдоподобен и човек за нищо на света не би напуснал мястото си край камината, където е потънал в стари книги (в тях търси не какво пише, защото знае, а търси себе си отпреди години) — та в един такъв есенен подиробед се чу неочаквано тропане на вратата ми. Тропането беше рязко, сякаш дошлият, без дори да докосне звънеца, искаше от самото начало да извести, че появата му е внезапна, бих казал дори отчаяна. Оставих книгата, излязох в антрето и отворих. Видях човек с мушамата, по която се стичаше вода, с лице, изкривено от явна умора и лъснало от капките. Изнурен, той дори не ме погледна. Беше обгърнал с две ръце, мокри и зачервени, голям пакет, който явно сам бе дотърлил по стълбите на етажата ми.

— Господине — рекох, — какво ис... — но се поправих: — Как да ви помогна?

Той направи някакъв неясен, жест с ръка и продължи да диша тежко; разбрах, че явно желае да внесе товара си вътре, но е останал съвсем без сили. Така че аз хванах мокрите жулеци шнурове, с които бе овързан пакетът, и го внесох в антрето. Когато се обърнах, човекът беше току зад мен. Посочих му закачалката; той закачи мушамата, хвърли на полицата шапката си, заприличала на безформена филцова дрипа от дъжда, и влезе, леко олюлявайки се, в кабинета ми.

— С какво мога да ви услужа? — попитах подир известно време. Усецах, че това е поредният мой необикновен гост, а той, все още без да ме гледа, сякаш зает със собствените си мисли, си бършеше лицето с носна кърпа и потръпна от студеното докосване на мокрите маншети на ризата. Предложих му да седне до камината, но той не ме удостои с отговор. Хвана тежкия си пакет, от който капеше вода, и го потътри и дори заподритва, като оставяше кални следи по пода — свидетелство за това, че по неизвестния си път явно го е оставял много пъти по осеяните с локви тротоари, за да си поеме дъх. Чак когато пакетът бе въдворен в средата на кабинета и в полезрението му, той сякаш изведнъж осъзна присъствието ми, та ме погледна, избъбри нещо невнятно, кимна с глава, с неестествено широки крачки отиде при празното кресло и потъна в дълго употребяваните му обятия.

Седнах насреща му. Мълчахме доста дълго, но кой знае защо това изглеждаше напълно естествено. Гостът не беше млад, сигурно

имаше към петдесет години. Лицето му беше своеобразно. Лявата половина бе по-малка от дясната, сякаш не беше дораснала до нея, затова ъгълът на устата, частта от носа и парчето клепач бяха по-дребни вляво; от това лицето му завинаги беше придобило израза на унила изненада.

— Вие ли сте Тихи? — произнесе най-сетне, точно когато най-малко очаквах. Потвърдих с глава. — Ийон Тихи, пътешественикът? — приведен напред, реши да се увери окончателно. Гледаше, ме недоверчиво.

— Да, да — повторих. — Кой друг може да бъде в моето жилище?

— Можеше да сбъркам етажа — измърмори той, сякаш зает с нещо свое, далеч по-важно.

Изведнъж се изправи. Инстинктивно попипа сюртука си, като да го изглади, но явно осъзна колко е безсмислено намерението му — не знам дали и най-добрите ютии и шивачи биха могли да помогнат на тази дреха, износена до крайност, изпъчи се и каза:

— Аз съм физик. Казвам се Молтерис. Чували ли сте за мене?

— Не — отвърнах и не излъгах.

— Няма значение — измърмори той по-скоро на себе си.

Правеше впечатление на мрачен, но това беше просто замисляне: преценяваше някакво вече взето решение, което бе довело до тази визита, но сега го бяха обхванали нови съмнения. Виждах всичко това по косите му тайни погледи. Имах чувството, че ме мрази — за това, което иска, което трябва да ми каже.

— Направих откритие — изтърси изведнъж хрипливо. — Изобретение. Досега не е имало такова. Никога. Не сте длъжен да ми вярвате. Лично аз не вярвам на никого, така че няма защо друг да ми вярва. Фактите са достатъчни. Ще ви го докажа. Всичко. Обаче... още не съм напълно сигурен...

— Боите ли се? — подех съчувствено и успокояващо. Тези хора са си луди деца, безумни гениални деца. — Боите се от кражба, предателство, а? Бъдете спокоен. Тази стая е виждала и чувала за изобретения...

— Не и за това! — избухна той с нетърпящ възражение тон; в гласа му и в блесналия поглед видях невъобразима гордост. Сякаш

беше самият Творец. — Дайте ми някаква ножица — продължи мрачно, отново потиснат, — или по-добре нож.

Връчих му ножа за хартия от бюрото. Той разряза енергично и припряно шнуровете, разкъса опаковката и бишна мокрите изпомачкани парчета на пода май умишлено небрежно, сякаш искаше да каже: „Можеш да ме изхвърлиш, да ми вдигнеш скандал, че съм ти изцапал лъснатия паркет — ако имаш смелостта да изхвърлиш един човек, който толкова ще се унижи пред теб!“ Видях почти правилно шестостенно сандъче, сковано от рендосани дъски и лакирано в черно; капакът обаче беше наполовина зелен и ми хрумна, че може би черният лак не е стигнал. Сандъчето имаше катинар с шифър. Молтерис нагласи цифрите, като ги прикриваше с ръка и се навеждаше, та да не видя комбинацията, а когато катинарът щракна, вдигна бавно и внимателно капака.

От дискретност, а и за да не го подплаша, се върнах в креслото. Имам чувството, че оцени това, макар да не го показва. Във всеки случай поне се поуспокои. Бръкна с две ръце в сандъчето и с огромно усилие, чак бузите и челото му почервеняха, измъкна голям оксидиран в черно апарат с разни капачки, лампи, кабели, нищо не разбирам от тия работи. Прегърнал товара си като любовница, промълви сподавено:

— Къде е... контактът?

— Там — посочих библиотеката, защото в другия беше включена настолната лампа. Той отиде при лавиците с книги и извънредно внимателно постави тежкия апарат на пода. После измъкна от кълбото кабели един и го мушна в контакта. Приклепнал до творението си, взе да мести ръчки, да натиска бутони и след малко стаята се изпълни с тихо деликатно мъркане. Изведнъж по лицето му се изписа страх; вгледа се в една от лампите, която единствена не светеше. Чукна я леко с пръсти, но когато не настъпи промяна, рязко изпразни джобовете си и въоръжен с гаечен ключ, парче тел, металически клещи, коленичи пред апарата и взе трескаво, но внимателно да ръчка из вътрешностите му. Внезапно мъртвата лампа засвети розово. Молтерис, който изглежда напълно беше забравил къде е, въздъхна с облекчение, напъха обратно по джобовете си инструментариума, изправи се и заяви напълно спокойно, сякаш казва „днес ядох хляб с масло“:

— Тихи, това е машина на времето.

Нищо не казах. Не знам дали си давате сметка колко деликатно и трудно беше моето положение. Изобретателите от този тип — на еликсир за вечен живот, електрическа врачка или машина на времето — се сблъскват с тотално недоверие от всички, които се мъчат да посветят в делото си. Те са комплексирани и кисели, боят се от хората и същевременно ги презират, защото знаят, че не могат без тяхната помощ; това ми беше известно, та гледах да се държа много внимателно в подобни на този моменти. Впрочем каквото и да направех, щеше да бъде охулено. Изобретател, който търси съдействие, е подтикван от отчаяние, не от надежда и очаква не доброжелателност, а подигравки. А и доброжелателността, както го учи опитът, е само прелюдия, след нея по правило идва пренебрежението, замаскирано с разни внушения и съвети — защото, то се знае, не веднъж и дважд са го отказвали от идеята му. Ако кажех: „Ах, невероятно, наистина ли сте изобретили машина на времето?“, сигурно щеше да ми налети на бой. Мълчанието ми го изненада.

— Да — рече и предизвикателно пъхна ръце в джобовете този професор, — това е машина на времето! За пътуване във времето, разбирате ли?

Потвърдих с глава, като внимавах да не е пък прекалено.

Напереността му увисна във въздуха, спихна се като балон и той остана така с доста глупава физиономия. Лицето му дори не беше старо, просто изнурено — толкова измъчено, кървясалите очи доказваха безбройните безсънни нощи, клепачите му бяха подпухнали, макар че се беше избръснал за случая, край ушите и под долната устна имаше свидетелства, че е бързал, включително черен лейкопласт на бузата.

— Вие не сте физик?

— Не.

— Още по-добре. Ако бяхте, нямаше да ми повярвате, дори след като видехте с очите си, защото това — и той посочи апарата, който все така си мъркаше тихо като сънена котка (лампичките му хвърляха розови отблясъци по стената) — можа да се получи едва след като сринах тази планина от идиотизми, която днес е смятана за физика. Имате ли някакъв предмет, с който да не ви е жал да се разделите?

— Може да се намери — казах. — Какво трябва да бъде?

— Няма значение. Камък, книга, метал — само да не е радиоактивно. Никаква радиоактивност, това е важно. Може да доведе до нещастие.

Той още говореше, когато аз станах и отидох при бюрото си. Знаете ме какъв съм педант, всяка дреболия при мен си има постоянно място, особено държа на реда в библиотеката, затова много ме учуди случилото се предния ден: както си работех на бюрото от сутринта, доста рано, върху един раздел, който доста ме озори, в един момент вдигнах глава от бумагите пред мене и видях в ъгъла до библиотеката тъмночервена книга формат една осма; лежеше си на пода, сякаш някой я беше хвърлил там.

Станах и я вдигнах. Познах корицата — беше подвързано ксерокопие на дипломната работа на един по-скоро далечен мой познат, отпечатана в списание за космическа медицина. Не ми беше ясно как се е озовала на пода. Наистина бях седнал на бюрото, потънал в мисли, и не бях оглеждал специално стаята, но можех да се закълна, че когато влязох, на това място нямаше нищо, щеше да ми се набие в очи. В края на краищата се наложи да приема, че прекалено съм се бил замислил, до нечувствителност към ставащото наоколо, и чак когато концентрацията на вниманието ми е намаляла, съм забелязал с дотогава неவிждащи очи въпросната книжка. Другояче не можех да си го обясня. Тогава я върнах на лавицата и забравих, но сега, след поканата на Молтерис, червеникавокафявото гръбче на този напълно ненужен ми свитък сякаш сам ми се напъха в ръцете, така че му го връчих без излишни думи.

Той взе книжлето, претегли го на длан, без дори да погледне заглавието, вдигна черния капак в центъра на апарата и каза:

— Заповядайте при мене...

Застанах до него. Професорът клекна, врътна копче като на радиоапаратите и натисна вдлъбнатия клавиш до него. Всички лампи в стаята угаснаха, в контакта, където беше включен апаратът, се появи с особено пронизително пиццене синя искра, но нищо друго не се случи.

Помислих, че ми е изгорил всички бушони, но той рече дрезгаво:
— Сега внимавайте!

Пъхна книжката в апарата си, да легне, и натисна малка черна ръчка отстрани. Лампите светнаха, но пък тъмното подвързано томче на дъното на апарата се замъгли. За част от секундата стана прозрачно

и ми се стори, че виждам през затворената корица белезникавите контури на страниците и размазаните редове, но това трая прекалено кратко, в следващата секунда книжлето се разтвори и изчезна, виждаше се само празното оксидирано дъно на апарата.

— Премести се във времето — каза той, без да ме гледа. Стана тромаво от пода. На челото му блестяха ситни капчици пот, като главички на карфици. — Или, ако предпочитате, подмлади се...

— С колко? — запитах. Деловият ми въпрос леко проясни лицето му. Лявата половина от него, по-малката и сякаш похабена — беше и малко по-тъмна, както забелязах отблизо, — почна да трепери.

— Някъде с едно денонощие. Още не мога точно да изчислявам. Но това... — спря и ме погледна. — Бяхте ли тука вчера? — попита изведнъж, без да крие напрежението, с което очакваше моя отговор.

— Бях — отговорих бавно, защото подът изведнъж сякаш взе да се изплъзва изпод краката ми. Разбрах и смаян, почти като след неправдоподобен сън, свързах двата факта: вчерашната необяснима поява на книжката точно на това място, до стената, и неговия днешен експеримент.

Казах му го. Той не засия, както някой би си помислил, а мълчаливо си избърса няколко пъти челото с кърпа; забелязах, че силно се поти и леко е пребледнял. Побутнах му стол, седнах и аз.

— Ще ми кажете ли сега, ако обичате, какво искате от мене? — попитах, когато видимо се успокои.

— Помощ — избърбори. — Подкрепа — не милостиня. Нека бъде... нека го приемем като аванс срещу участие в бъдещата печалба. Машината на времето... сигурно сам разбирате... — не довърши.

— Да, да — казах. — Предполагам, че ви трябва по-скоро значителна сума?

— Много значителна. Виждате ли, става дума за големи количества енергия, освен това времевият мерник, тоест пренасяното тяло да стигне точно в момента, в който желаем да го позиционираме, изисква още дълга работа.

— Колко дълга? — поинтересувах се.

— Най-малко година...

— Добре — казах. — Разбирам. Само че... вижте, ще се наложи да потърся помощ от трети лица. Тоест от финанристи. Сигурно няма да имате нищо против...

— Не... не, разбира се.

— Добре. Ще бъда откровен с вас. Повечето хора на мое място биха предположили — след това, което ми показахте, — че виждат някакъв трик, сръчна манипулация. Но аз ви вярвам. Вярвам ви и ще направя каквото мога. Разбира се, това ще ми отнеме известно време. Сега съм много зает, пък и ще трябва да се посъветвам...

— С физици ли? — подхвърли той. Слушаше ме с голямо напрежение.

— Ами, не. Виждам, че сте чувствителен на тази тема, не, нищо не казвайте. Не питам. Съветът ще ми трябва, за да избира най-подходящите хора, които биха били готови...

Прекъснах. Вероятно и на него му е минало през ума същото, каквото и на мен, защото очите му светнаха.

— Господин Тихи — рече, — не е нужно да търсите съвет... аз ще ви кажа към кого да се обърнете...

— С помощта на машината ли? — подхвърлих. Той се усмихна тържествуващо. — Естествено, как не се сетих по-рано... голямо магаре съм... А вие вече пътувахте ли във времето?

— Не. Машината действа отскоро, от миналия петък. Изпратих само една котка...

— Котка?! И какво — върна ли се?

— Не. Премести се в бъдещето — някъде към пет години; скалата още не е точна. Прецизността при уточняване на момента за спиране във времето изисква направа на диференциатор, който да координира завихрянето на полетата. Както е сега, десинхронизацията, предизвикана от квантовия ефект на тунелизирането...

— Уви, не разбирам нищо от това, което ми говорите — рекох. — Но защо сам не опитахте?

Това ми се струваше странно, да не кажа нещо повече. Молтерис се сконфузи.

— Възнамерявах, но... виждате ли... аз... моят хазяин ми изключи тока в неделя.

И лицето му, по-точно нормалната му дясна половина, се покри с гъста руменина.

— Закъснях с наема и затова... — замрънка. — Но естествено... момент... да, прав сте. Аз веднага. Ще вляза ето тук, нали виждате?

Ще включа апарата и... ще се озова в бъдещето. Ще узная кой е финансирал проекта, имената на хората, та да можете веднага...

И при тези думи вече взе да отваря преградите, които разделяха апарата на части.

— Чакайте, чакайте — рекох, — не, не искам така. Как ще се върнете, след като апаратът остава при мене?

Той се усмихна.

— О, не — възрази. — Аз ще пътувам заедно с апарата. Това е възможно — той има две различни опции. Ето, виждате ли този вариометър? Ако изпращам нещо във времето, а искам апаратът да остане тук, концентрирам полето в това малко пространство под капака. Но ако искам аз да се преместя във времето, разширявам полето, за да обхване целия апарат. Само ще трябва повече енергия. Колко ампера са ви предпазителите?

— Не зная — казах, — но се боя, че няма да издържат. Още когато... експедирахте книгата, светлината угасна.

— Дреболия — отвърна той, — ще сменя бушоните, ако ми позволите, естествено.

— Заповядайте.

И той се захвана за работа. Джобовеите му съдържаха най-доброто от цяла електротехническа работилница. След десет минути беше готов.

— Потеглям — заяви, като се върна в стаята. — Мисля, че трябва да се преместя с поне трийсет години.

— Толкова много? Но защо? — попитах, докато стояхме пред черния апарат.

— След няколко години специалистите ще познават проблема — отвърна той, — но само след четвърт век всяко дете ще учи това в училище и аз ще мога да узная от всеки срещнат имената на хората, допринесли за осъществяването на идеята.

Усмихна се леко, тръсна глава и влезе с двата крака в апарата.

— Напрежението ще скочи — рече, — но нищо, предпазителите ще издържат, сигурен съм. Обаче... с връщането може да има проблем.

— Тоест как?

Той ме погледна живо.

— Не сте ли ме виждали тук някога?

— Какво искате да кажете? — недоумявах.

— Ами... вчера или преди седмица, преди месец... дори преди една година не сте ли ме виждали? Тук, в този ъгъл, не е ли изникнал внезапно човек като мен сега в такъв апарат?

— А! — възкликнах. — Разбирам... боите се, че на връщане може да прескочите настоящето и да спрете някъде в миналото? Не, никога не съм ви виждал. Е, в интерес на истината, преди девет месеца се върнах от пътешествие, дотогава къщата беше празна...

— Момент — рече той и се замисли дълбоко. — И аз не знам... — заяви накрая. — Ако съм бил тук някога, да речем, когато къщата е била празна, както казвате, би трябвало да знам, да помня това, нали?

— Ни най-малко — възразих живо, — това е парадоксът на спиралата на времето: тогава сте били някъде другаде и сте правили друго нещо от онова време; а неволно да влезете в отминалото време можете от този момент, от настоящето...

— Е — каза той, — в края на краищата това не е толкова важно. Дори да се върна прекалено назад, ще извърша корекция. Най-много цялата работа да трае по-дълго. В края на краищата това е първият опит, ще ви помоля за малко търпение...

Наведе се и натисна първото копче. Токът веднага отслабна; апаратът издаде тих висок тон, като докосната стъклена пръчица. Молтерис вдигна прощално ръка, изправи се и с другата пипна черната ръчка. Докато се изправяше, лампите светнаха нормално и видях как той се променя. Дрехите му потъмняха и се размиха като в мъгла, но аз не им обърнах внимание, поразен от това, което се извършваше с главата му: черната коса ставаше прозрачна и същевременно побеляваше, цялата фигура хем се стопяваше, хем се гърчеше, така че, когато изчезна заедно с апарата и виждах празния ъгъл и под, бялата гола стена с контакта, в който нямаше нищо, та когато останах така със зяпнала уста и гърло, в което бе застинал вик на ужас, все още виждах невероятната промяна — защото той, господата, като изчезваше, грабнат от времето, същевременно се състаряваше със страхотна бързина; трябва да е преживял десетки години за част от секундата! Отидох, олюлявайки се, до креслото и го отместих, за да виждам добре празния ъгъл, облян в светлина, седнах и зачаках. Чаках така цяла нощ, до сутринта. Господата, оттогава изминаха седем години. Мисля, че той никога вече няма да се върне, защото, погълнат без остатък от идеята си, беше забравил едно просто, направо елементарно нещо, което, не

зная дали несъзнателно или непочтено, пропускат всички автори на фантастични хипотези. Пътешественикът във времето, върне ли се с двайсет години назад, трябва с толкова да остарее, как иначе? Те си представят, че настоящето на човек може да се пренесе в бъдещето и неговият часовник ще показва часа на отлитането, а всички други часовници ще показват часа в бъдещето. Естествено, това е невъзможно. За да бъде, човек би трябвало да напусне времето и някак извън него да се изкачи в бъдещето, да изчака желанния момент и да влезе в него отвън... като че ли може да съществува нещо, което да бъде извън времето. Но такова място и такъв път няма и горкият Молтерис със собствените си ръце бе задвижил машина, която го беше убила — със старост, с нищо друго, и когато е спряла там, в крайния пункт в бъдещето, е носела вече само неговия побелял сгърчен труп...

А сега, господа, най-страшното. Тази машина беше спряла там, в бъдещето, а този дом заедно с жилището, с тази стая и празния ъгъл също пътува във времето — но по единствения достъпен за нас начин, — докато накрая стигне до момента, в който машината е спряла, и тогава тя ще се появи там, в този бял ъгъл, и заедно с нея — Молтерис... каквото е останало от него... и това е напълно сигурно.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.